

Razgovor s predsjednicom
Upravnog odbora u
povodu 60. obljetnice
DHKP-a

Šezdeseta obljetnica postojanja Društva bila je povod za razgovor s predsjednicom Upravnog odbora Petrom Mrduljaš Doležal o planovima i projektima Društva, sudjelovanju društva u inozemnim organizacijama, »vidljivosti« književnih prevoditelja te općenito o našem položaju i mogućnostima da ga poboljšamo.

Koji su planovi i projekti Društva za budućnost – od najvažnijih do onih nešto daljih?

Cilj djelatnosti DHKP-a je ostvarivanje i usklađivanje zajedničkih interesa i prava književnih prevoditelja, kontinuirani rad na podizanju razine hrvatskog prevodilaštva, promicanje prava prevoditelja i vidljivosti književnog prevoditelja kao jednoga od nositelja matične kulture, ali i podsjećanje prevoditelja na obvezu da hrvatskom čitatelju omoguće doživljaj strane književnosti kroz prizmu nenametljivog i umjetnički vrijednog prijevoda.

Društvo svojom aktivnošću nastoji djelovati kao svojevrstan »jamac kvalitete«, koji se u bujici nekritične hiperprodukcije zalaže za stručnost i vjernost izvorniku, iz osjećaja odgovornosti prema autoru i čitatelju.

DHKP nastavlja s projektima koji su se proteklih godina pokazali uspješnima, kao što su Zagrebački prevodilački susret, radionice književnog prevođenja i izložba »Od izvornika do prijevoda«, ali i pokreće nove kao što su prevodilačka kuća, tribina Translatio, radionica Vice-Versa i obilježavanje Dana kulturne raznolikosti.

Dugoročno, sudjelovanjem u djelovanju Europskog savjeta udruga književnih prevodilaca CEATL i u radu Europske platforme za književno prevođenje PETRA, DHKP nastoji unaprijediti hrvatsko prevodilaštvo u skladu s europskim smjericama jer se književni prevoditelji u cijeloj Europi suočavaju sa začudno sličnim poteškoćama. Prema PETRA-inim Preporukama, šest je temeljnih područja na kojima je potrebna promjena: školovanje književnih prevoditelja, autorska prava i prava u elektroničkim medijima, vidljivost prevoditelja na kulturnoj sceni, urednička politika i tržišna situacija te ekonomski i društveni položaj prevoditelja.

Na koji način Društvo može pridonijeti većoj prisutnosti imena književnog prevoditelja u javnosti?

U Hrvatskoj borba za vidljivost prevoditelja počinje od vrlo elementarnog zahtjeva: da prevoditeljevo ime bude navedeno kad god se govori o prevedenoj knjizi. Iznenađuje koliko se izdavača i novinara

oglušuje na taj jednostavan i samorazumljiv zahtjev. Osvremenjeno hrvatsko zakonodavstvo to je reguliralo: prema 15. članku Zakona o autorskim i srodnim pravima, »osoba koja javno koristi autorsko djelo dužna je pri svakom korištenju naznačiti autora, osim ako autor u pisanom obliku izjavi da ne želi biti naveden ili ako način pojedinoga javnog korištenja autorskog djela onemogućava navođenje autora«.

Podsjećanjem medija i izdavača na tu obvezu Društvo nastoji postići da ovaj članak prestane biti samo mrtvo slovo na papiru, a to je dugoročan plan jer polazi od senzibilizacije zakonodavaca, izdavača, kritičara i organizatora književnih manifestacija.

Prevoditeljeva je nevidljivost duboko ukorijenjena u doživljaju njegova rada. Od njega se, naime, tradicionalno očekuje da bude nevidljiv, da propusti glas autora u drugi jezik sa što manje uplitanja. Zanimljivo je, međutim, kreativni aspekt prevođenja, činjenica da prevoditelj piše djelo iznova, na što šarmantno podsjeća CEATL-ova čestitka za Međunarodni dan prevodilaštva koja glasi: *Tko je napisao VAŠEG Shakespearea?*

Kao što podsjećaju autori PETRA-inih Preporuka, nevidljiv prevoditelj ima lošu pregovaračku poziciju pa je loše plaćen. Loši radni uvjeti dovode do loših prijevoda što naizgled opravdava nevidljivost i potplaćenost. Razbijanje tog začaranog kruga velik je zadatak u kojem moraju zajednički sudjelovati svi akteri književne produkcije.

Kako postići da se više govori o dobrim prijevodima, odnosno čini se da se o prijevodima govori uglavnom kad su loši?

Nažalost, ne reagira se na loše prijevode nego samo na one sramotne, kada je i bez uvida u izvornik jasno da je autor prijevoda pokazao neznanje i, što je još gore, nespremnost da provjeri ono u što nije siguran. Iz brzine? Vjerojatno. Iz nepoštovanja prema poslu? Sigurno.

Kada bi s jedne strane postojao okvir koji jamči prevoditelju poštene uvjete rada, to bi mu nametalo veću obvezu pa bi se manje nonšalantno odnosio prema poslu. S druge strane, razvijena književna kritika bila bi korektiv koji bi nagrađivao trud i sankcionirao nemar.

Pohvale dobrih prijevoda izostaju, dakako, zbog zatišja na književno-kritičkoj sceni, ali i zbog malenoga broja književnih časopisa koji

bi imali volje i prostora da se više posvete prijevodu. Osnutak Trećeg programa HRT-a i postupno nicanje internetskih portala posvećenih književnosti daju nadu da bi se to moglo promijeniti.

Izdavači će nekad radije uzeti ‘amatera’ i platiti mu manje nego kvalitetnom, i ‘skupljem’, prevoditelju pa se stječe dojam da kvaliteta prijevoda i nije bitna. Kako se boriti protiv te tendencije?

Činjenica da izdavači za sitne novce dobivaju nestručne prijevode i to im se, naoko, ne odražava na prodaji na prvi je pogled misteriozna jer kao da osporava temeljno načelo tržišne ekonomije: loš proizvod – pad potražnje. To što tržište samo ne kažnjava loše poslovanje vjerojatno je objašnjivo nepostojanjem književne / prijevodne kritike koja bi lošem prijevodu priskrbila bar koji zajedljiv redak u kulturnoj rubrici te, nadajmo se, bar malo zabrinula izdavača koji iole drži do sebe. Drugo moguće objašnjenje jest to da je glavnina izdanja u današnje vrijeme šund, a čitatelj koji je kupio knjigu da bi je na brzinu prelistao na plaži neće se zamarati kvalitetom jezika između korica knjige – ta nepismenost ga ionako svakodnevno zasipa u službenim dopisima, plakatima, televizijskim emisijama i reklamama u kojima se ponavljaju do besvijesti, ulazeći u uho i – dopustite malo teatralnosti – trujući nam osjećaj za jezik.

Na koji će način Društvo poticati stvaranje boljih prijevoda?

Kreativno i intelektualno poticajno okruženje presudno je za sva umjetnička zanimanja, a posebno za one umjetnike koji stvaraju u »izolaciji« kao što su to prevoditelji i upravo u tome prepoznajem jednu od glavnih uloga Društva.

Naše Društvo funkcionira kao svojevrsan forum koji kroz formalna i neformalna druženja nastoji omogućiti prevoditeljima da razmjene iskustva s kolegama i prodube teorijsko i praktično razumijevanje zvanja. Zadovoljstvo je čuti da se netko hrva s istim jezičnim problemima i zgraža nad istim primjerima sveprisutne nepismenosti, a još je veće zadovoljstvo kad se iz takvih razgovora iznjedri i neko sjajno prijevodno rješenje.

Godišnja nagrada i nagrada za životno djelo »Josip Tabak« također je dio nastojanja da se ovjenčaju iznimni prevodilački dosezi kako bi ostali obilježeni u analima te potaknuli prevoditelje da se nastave hvatati u koštac sa zahtjevnom prozom, teorijom i poezijom (koja se prevodi tako malo da ima godina kada se nagrada nema kome dodijeliti). Kad čovjek uloži tako golem trud u zamršenog autora s kojim se katkad doslovno hrva (zaribane knjige i beskorisni rječnici, kažu, znaju letjeti u zid), možda mu vizija lovorika na kraju tunela podari snagu da ne baci ručnik u ring.

Može li Društvo više pridonijeti edukaciji mladih prevoditelja?

Mladi prevoditelj nema boljeg učitelja od iskusnog prevoditelja i zajedničkoga rada na konkretnome prijevodu. Prevođenje na kraju krajeva nije egzaktna znanost ni zanat već umjetnički postupak i, premda se spisateljski talent ne može naučiti, poučavanje prevođenja sastoji se u snabdijevanju početnika alatima (poznavanje jezika izvornika i hrvatskog jezika) i rada, rada i opet rada. Vrlo često, dakako, učimo i na vlastitim pogreškama.

Studenti s jezikoslovnih katedri izlaze uglavnom s dobrim poznavanjem jezika koji su studirali, ali im zato znanje hrvatskog šepa, što i ne čudi kad znamo da se hrvatski na tim katedrama ne poučava, a u srednjoj je školi također ozbiljno zanemaren. Dakle, sve što znamo o gramatici i pravopisu naučili smo u osnovnoj školi, a to je katastrofa.

Trenutačno se nastoji ozbiljnije uvesti književno prevođenje na fakultete, u čemu je napravljen važan korak kada je prevoditelj postao prepoznat u nacionalnoj akademskoj zajednici kao društveno-humanističko zvanje, što će prevoditeljima omogućiti da sudjeluju kao predavači u radu filoloških odsjeka te s vremenom vjerojatno i osnutak studija prevodilaštva. To je također dio inicijative koja se pokreće na europskoj razini jer u malo europskih zemalja postoje takvi studiji, a situacija je pogotovo nezgodna s jezicima manje rasprostranjenosti za koje europska prevodilačka zajednica nastoji izboriti financijske poticaje.

Dok se ti ambiciozni planovi ne ostvare, DHKP nastoji popuniti prazninu prevodilačkim radionicama namijenjenim diplomantima filoloških grupa koji bi se voljeli okušati u književnome prevođenju

i prevoditeljima-početnicima svjesnim da mogu i trebaju još ponešto naučiti. Naše radionice pružaju im priliku da čuju nešto o tržišnome položaju prevoditelja u Hrvatskoj i, ako ih to ne obeshrabri, da s iskusnim prevoditeljem rade na prijevodu. Oni najbolji među njima mogu dobiti i priliku za prvi prijevod u nekoj od izdavačkih kuća jer se dobri prevoditelji uvijek traže.

Kakav je danas općenito položaj književnog prevoditelja i što Društvo može učiniti kako bi ga poboljšalo?

Kad god se nekog prevoditelja upita o stanju u njegovoj struci, neizbježno osvanu sumorni naslovi o potplaćenosti i podcijenjenosti. Nakon nekog vremena i sami smo osjetili da je vrijeme za naglašavanje vedrije strane: ljepote zvanja koje smo izabrali, njegove zamršenosti i kreativnosti, zadovoljstva koje pričinja radni vijek za kojim ostaje trag knjiga. Stvarnost nam je, međutim, u međuvremenu opet bacila klip pod noge pa ne vidim kako izbjeći sumornu notu. Stanje je danas gore nego proteklih godina jer književni prevoditelji dijele sudbinu svih koji u Hrvatskoj žele živjeti od vlastita rada: honorari su poražavajuće mali i ne odražavaju prevoditeljevo školovanje (kako ono ovjenčano diplomom tako ni ono cjeloživotno u koje prevoditelji ulažu golem napor iz projekta u projekt, postajući kitolovci za volju Moby Dicka ili igrači bejzbola i modni stručnjaci ako izvornik to traži), uloženi istraživački rad ni razinu umjetničke invencije.

Dugoročno, takvo će stanje dovesti do svojevrsnog »odljeva mozgov« (možda čak i doslovno s obzirom na poziv boljim prevoditeljima da karijere nastave u Bruxellesu). Prevoditeljski mozgovi, nažalost, bit će se prisiljeni preliti u neka druga zanimanja koja će im pružiti kakve-takve prihode, a prevodilaštvo će onda valjda postati hobi dokoličara i zanesenjaka. A ne bih rekla da je to plodno tlo za sustavan razvoj te zahtjevne struke.

Financijski aspekt prevoditeljeva položaja odraz je i nedovoljno razvijene svijesti o njegovome značaju. Ne mislim da postoji zavjera da se prevoditelju ospore zasluge nego da drugo ne možemo niti očekivati u neobično vrijeme kada u Hrvatskoj književna kritika gotovo i ne postoji, a upućena kritika prijevoda još manje.

Prevode se velika i značajna djela, a njihovo objavljivanje ostaje bez ikakva javnog odjeka pa ona tonu kao obluci u bari. Cijelo nas vrijeme bombardiraju reklame koje nam nameću bombastične naslove, a ne postoji kritički glas koji bi u to unio smisla, što bi bilo neophodno za stvaranje uređene i plodonosne kulturne scene na mjestu stihijske masovne produkcije. Kulturne scene koja bi uvažavala i vrednovala dragocjenu svjetsku literaturu, a ne samo perolaka djela koja donose dobit.

Danas, čini mi se, vlada opći dojam da nam je globalizacija servirala svijet na dlanu: da nam je književnost cijeloga svijeta dostupna klikom miša. Stvarnost je, međutim, posve drukčija. Zbog dominacije anglofonih kultura i specifičnosti internetskih tražilica koje su nam postale prozor u svijet, postajemo slijepi na umjetničko bogatstvo drugih naroda koje nam ostaje skriveno iza jezične barijere. Vrijedi si osvijestiti da su prevoditelj i njegov urednik zapravo jedina veza s tim dragocjenim svijetom, jer probirući i prevodeći postaju lijevak kroz koji se jedna kultura prelijeva u drugu. Kao što kaže Umberto Eco: »Jezik Europe je prevođenje«.

DHKP te probleme sam ne može riješiti, ali može surađivati s Ministarstvom kulture na zakonskoj regulativi, poticati izdavače na pošten odnos prema prevoditeljima, projektima kao što su tribine i izložbe podsjećati javnost na prevoditelja kao važnu kariku u književnoj produkciji i ohrabrivati prevoditelje neka usprkos svemu ne odustaju od tog zvanja u nadi da će na idealizmu prebroditi i ovu krizu.

I na kraju, istraživanja pokazuju da se sve manje čita, pogotovo je sve manje mladih čitatelji, što na neki način utječe i na našu profesiju. Kako se DHKP može uključiti u promicanje čitanja?

Meni se ne čini da je u Hrvatskoj u krizi čitanje već platežna moć čitatelja. Repovi koji nastaju pred knjižarama kad gostuje neki popularni pisac ili izađe atraktivan naslov svjedoče o tome da je knjiga još uvijek privlačan element kulturne ponude. Štoviše, imam dojam da sve više ljudi čita u vlakovima, tramvajima, autobusnim postajama, pod školskom klupom.

Činjenica je da drugi oblici zabave knjizi oduzimaju dio publike, ali to je svjetski trend koji nećemo zaustaviti nego mu se treba prilagoditi.

Omiljenost elektroničkih čitača također svjedoči o uspješnome spoju kulture čitanja i elektroničkih igračka koje su danas na vrhuncu popularnosti.

U Hrvatskoj je po uzoru na Noć muzeja pokrenuta zanimljiva manifestacija Noć knjige koja se za sada održala samo jednom pa je idejno i organizacijski još u povojima, no DHKP uključio se već u prvome izdanju s dvije neformalne tribine, a planovi za iduću godinu još su ambiciozniji. Takvi događaji koji izlaze iz okvira seriozne, tradicionalne tribine ili predstavljanja knjige presudni su za promicanje čitanja. Treba napomenuti i da članovi našega društva često nisu samo prevoditelji nego i novinari, organizatori, kritičari, teoretičari, predavači – svi oni šire ljubav prema knjizi i njihova individualna nastojanja bez sumnje tvore slap koji ima utjecaja na kulturu čitanja.